

Summary
O.V.Skal's'ka

The Didactic Aspect of the Problem of the Theory of Means of Study in the Pedagogical Investigations

The basic results of studying the problem of the theory of means of study are analysed in the article. It amplified the definitions of notions – basic means of study, additional means of study, subsidiary means of study. The scientist's point of view as to classification and systematization of the means of study is generalized. The attention is made to the problem of creating the system of means of study in the process of foreign language teaching.

Key words: means of study, basic means of study, additional means of study, subsidiary means of study.

Дата надходження статті: „19” березня 2012 р.

УДК 37.02 (045)

І.В.СОКОЛОВА,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Маріуполь)

Формування соціокультурної ідентичності у полікультурній освіті

У статті проаналізовано проблемні контексти дослідження структури соціокультурної ідентичності, які утворюють цілісність сприйняття феномена. Висвітлено особливості національної, європейської і етнічної типів ідентичності. Доведено, що соціокультурна ідентичність є виразом самореалізації людини у міжкультурному просторі, яка усвідомлює власну причетність до певної соціокультурної, європейської, етнічної спільноти. Досліджено специфіку процесу творення соціокультурної ідентичності у полікультурній освіті. Визначено теоретичні засади, зміст і рівні полікультурної освіти (етнічний, громадянський і глобальний).

Ключові слова: ідентичність, соціокультурна ідентичність, полікультурна освіта, європейський вчитель.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Питання ідентичності особливо загострюються в перехідні періоди – періоди суспільної кризи, коли трансформуються і ламаються усталені соціальні зв'язки, норми, поведінкові стереотипи. На жаль, сьогодні ми є свідками кризи ідентичності, проявом якої є „заперечення символів культури, втрата віри у спільне майбутнє, дисгармонія між дійсним і описовим образом себе, розриви в історії, невідповідність між уявленнями культури про саму себе і її образами в інших культурах і, відповідно, почуття неповноцінності відносно більш досконалих культур” [1, с.31–32]. Йдеться не про руйнацію ідентичності взагалі, а про зміни розуміння проблеми у постмодерну епоху, коли відбувається ломка традицій та глобальна переоцінка усіх цінностей людського буття. Сучасний історичний період позначений особливою рефлексією в свідомості індивідів і полікультурного суспільства з приводу пошуку соціокультурної ідентичності, який ми визначили предметом нашого дослідження. Наявні, за словами Д.Сороса, поширення цінностей прагматизму, збагачення, накопичення і гедонізму, що можуть підірвати підвалини загальнолюдського гуманізму (Д.Сорос) [7, с.124–125].

Аналіз досліджень і публікацій... Науковий дискурс проблеми (Е.Еріксон, М.Заковоротна, Е.Фром, О.Шатохін, Л.Шнейдер тощо) допомагає створити власне уявлення про феномен ідентичності. По-перше, ідентичність є динамічною гіпотетичною структурою, яка зумовлена біологічним і соціальним контекстами життя людини. Біологічний підхід фіксує процес ідентифікації як еволюційний факт, що припускає безмежний розвиток різних форм життя в контексті адаптації до середовища. По-друге, ідентичність є складним утворенням, елементами якої є різні форми сприйняття людиною себе як особистості (етнічна, гендерна, національна, соціальна тощо ідентичності) та простору своєї життєдіяльності (соціальна, професійна). По-третє, слушно говорити про особистісний і соціальний аспекти ідентичності, які є онтогенетично і структурно взаємозв'язаними. По-четверте, структура ідентичності розвивається за рахунок асиміляції і акомодатції нових елементів або переоцінки існуючих протягом усього життя. Перехід від одного стану до іншого здійснюється через подолання кризи ідентичності. Об'єктивно кризу можна визначити як невідповідність сформованої до даного моменту структури ідентичності змінним умовам її існування. Суб'єктивно ж криза може переживатися як стан пошуку нових можливостей та вирішення проблем (конструктивна криза) або як стан невіри в себе і своє майбутнє, депресії (деструктивна криза). По-п'яте, психологічна парадигма припускає ідентичність як вираження інтерперсональних процесів; як несвідомий процес несвідомого наслідування поведінки чи певних якостей особи, з якою індивід себе ототожнює (З.Фрейд, Ж.Лакан).

По-шосте, контекстом ідентифікації служить середовище і професійна діяльність. Їхні особливості задають істотні характеристики процесу становлення і формування ідентичності. Тому у соціологічному дискурсі сутність професійної ідентичності як факту співвіднесеності із соціальним середовищем розглядається відповідно до соціальної програми Е.Еріксона, згідно якої становлення ідентичності проходить вісім життєвих стадій, на кожній з яких відкидаються старі і з'являються нові елементи, а процес ідентифікації протікає в трьох формах: інтроекція як примітивне вживання в образ; ідентифікація, що формується шляхом інтерації з референтними представниками суспільства; формування індивідуальної ідентичності як ансамбль соціальних ідентифікацій і включення їх у єдине унікальне ціле [10, с.76].

Формулювання цілей статті... Вищезазначене постулювало *формулювання цілі статті* – дослідити процес формування соціокультурної ідентичності у полікультурній освіті.

Виклад основного матеріалу... Експлікацію основного предмета дослідження – соціокультурна ідентичність – зробимо через осмислення феномена „полікультурної освіти”, який широко представлений у сучасному науковому дискурсі (М.Красовицький, Т.Клінченко, З.Малькова, Л.Супрунова, Є.Ковальчук). Часто-густо вчені ототожнюють поняття „полікультурна”, „багатокультурна” (Г.Дмитрієв, О.Дубовик, В.Мітгер), „мультикультурна” (П.Майо, П.Макларен, Г.Палаткіна, П.Фрейре), „плюралістична” освіта (А.Шафрікова, А.Абсаямова, Е.Беккі, А.Бруннер, Н.Козакевич). Багатоаспектність феномена доведена дослідниками „інтеркультурної освіти і виховання” (Г.Ауернхаймер, П.Доїе), „полікультурної освіти і виховання” (І.Антонюк, О.Гаганова, О.Джуринський, О.Сухомлинська). Завданням нашого дослідження є спроба охарактеризувати різні підходи до визначення поняття „полікультурна освіта” для розуміння способів їхньої об'єктивації у понятті „соціокультурна ідентичність”.

Осмислюючи якісні ознаки полікультурної освіти, доцільно виділити у понятті значимий концепт, який містить певну інформацію про об'єкт дослідження, а також є критерієм ідентифікації, розпізнавання його з-поміж інших. Концепт розуміється нами як одиниця пізнання світу, цілісне утворення особливого виду, якому властива здатність поповнюватися, змінюватися та відображати людський досвід. Виділені нами доміанти (-етно, -соціо, -особистісно) задають, так би мовити, нову раціональність змісту поняття „полікультурна освіта” у концептуальній картині світу і допомагають увиразнити семантичну наповненість або поле значень для всіх показників соціокультурної ідентифікації особистості.

Представники „Полі-етно-культурної освіти” (О.Аракелян, Н.Лебедева, В.Макаєв, З.Малькова, В.Межуєв, Л.Супрунова) під культурою розуміють сукупність духовних і матеріальних традицій, етнічних цінностей, створених й накопичених етносом та/чи етнічною групою протягом всього свого існування, котрі передаються із покоління в покоління. Національна культура є одночасно наслідком трансмісії (наступництва і безперервності розвитку) і дифузії (взаємопроникнення) культур. Всяка загальнонаціональна полікультура завжди етнічно конкретна. Етнічна культура, як вважає В.Межуєв, відтворює архетипний досвід нації [4], який проявляється в „колективному несвідомому” (К.Юнг) і є сховищем латентних слідів пам'яті предків. Вона також передається від покоління до покоління на рівні природних здібностей людини [5, с.279].

Людина від моменту свого народження занурена у світ культури, яка задає певну систему координат, своєрідну „карту соціальних і життєвих цінностей”, що регулюють її поведінку. Розвиток етнічної ідентичності (В.Романова) відбувається вже у маленької дитини в процесі її взаємодії з близькими і дорослими, а також з предметами навколишнього середовища. Підлітковий вік є ключовим моментом формування етнічної ідентичності (А.Сухарев). А юнацький вік, з точки зору В.Хотінець, є вирішальним періодом розвитку етнічної самосвідомості. У більш старшому віці відбувається вже не розвиток етносвідомості, а її трансформація відбувається згідно із соціальними, політичними, економічними, демографічними умовами [8]. Відтак, система освіти, що виростає з культурно-історичних традицій народів, розвивається у тривимірному просторі національно-регіональної, європейської і світової культури.

Ми виходимо з того, що проблемні контексти дослідження ідентичності становлять особливі й різні площини, які утворюють цілісність сприйняття феномена. Національна ідентичність (В.Горлова, Д.Міллер, Е.Сміт) сприймається як самовизначення особи у національному контексті, тобто усвідомлення суб'єктами ідентифікації (особою, етнічною групою, нацією) власної причетності до певної нації та її системи цінностей: мови, релігії, етичних норм, культурної спадщини тощо. Основними рушійними силами розвитку особистості є: її ідеали, життєві цінності й настанови; потреби, мотиви, мотивації особистості та моральний обов'язок; життєві домагання особистості та її можливості; емоційно-почуттєва сфера. Звідси, головним чинником включення індивіда до тієї чи іншої групи виступає емоційність, що сприяє активному засвоєнню соціальної поведінки, прийняттю групових норм та моральних цінностей, вироблених членами даної етнічної групи чи колективу.

Таке розширене сприйняття національної ідентичності говорить про її багатогранність і

багатоукладність. Етнічна і культурна ідентифікація особистості (складові національної ідентичності) сприймаються як психологічний процес ототожнення індивідом себе з іншою особою або етнічною групою. Означені типи можуть проявлятися в будь-яких формах, що включають в себе різні психологічні механізми та види діяльності, відмінні ступені засвоєння індивідом будь-яких ролей, норм, моделей поведінки та цінностей. Набуття людиною цілісної ідентичності зумовлює її психічне дозрівання, сприяє підвищенню ступеня психічної адаптації до його внутрішнього світосприймання і зовнішнього середовища соціуму і світу культури.

Набуття людиною певної культурної ідентичності здійснюється в процесі соціалізації особистості, „шляхом засвоєння і прийняття пануючих в даному суспільстві елементів свідомості, смаків, звичок, норм, цінностей” [9, 176]. На основі встановлюваного емоційного зв'язку, а також переймання у власний внутрішній світ зразків, соціальних норм, духовних цінностей та сприйняття їх як власних, індивід зіставляє себе з іншими.

Таке переплетення різних культур (які мають завжди особистісне забарвлення) потребує певної впорядкованості, зрозумілості і передбачуваності соціальної взаємодії. Виходячи з провідного принципу реалізації національного у полікультурній освіті – соціокультурного розвитку особистості, „полі-соціо-культурна освіта” розширюється до визнання будь-яких соціальних груп в суспільстві, як окремих культур (субкультур), що взаємодіють і взаємозбагачують один одну і відбиваються в освіті (Г.Дмитрієв), гуманізуючи у такий спосіб відносини між представниками гомогенних або гетерогенних соціокультурних груп [5, с.278-279].

У цьому контексті поняття „соціокультурна ідентичність” означає усвідомлення людиною своєї приналежності до певної групи, яке ґрунтується на географічній, лінгвістичній, культурній та інших типах спільності, дозволяючи їй визначити своє місце в соціокультурному просторі та вільно орієнтуватися в навколишньому світі. Це створює умови не лише для нового культурного сприйняття себе й інших, а й широкої самореалізації у середовищі Європи, яке складається з пластів національних та регіональних культур, що взаємодіють з масовою культурою.

Оскільки європейська спільнота – це єдина історико-соціальна, економічна, культурна, екологічна система, то одне із завдань полікультурної освіти – допомогти молоді усвідомити свою причетність до неї, виховати європейську громадянськість. За таких умов формування соціокультурної ідентифікації ми розглядаємо як послідовну зміну в особистості ціннісних орієнтацій, формування умінь, набуття досвіду життєдіяльності в сучасному європейському співтоваристві. Основними маркерами європейськості, за визначенням міжнародних експертів, (Working group A „Improving the Education of Teachers and Trainers”) є: готовність людини до життя в мультикультурному толерантному суспільстві, яке забезпечує рівні можливості для особистісного та професійного розвитку всіх громадян; усвідомлення себе громадянином Європи та виконання функцій, що відповідають такому статусу [12; 13].

Педагогічний дискурс налаштовує на усвідомлення культурних розрізень, сприйняття цінності культурного різноманіття, толерантності та поваги до культурного і мовного розмаїття. Модель такого пізнання В.Князева відображає як послідовність дій, спрямованих на виховання в особистості соціокультурної свідомості: непротивлення культурному різноманіттю – пізнання особливостей інших культур – визнання іншої культури – усвідомлення багатогранного культурного світу – інтерес до різних культур – потреба полікультурного засвоєння світу – міжкультурна взаємодія – відкритість іншим культурам [5, с.280].

У зв'язку з цим слушним є питання про механізми створення європейської ідентичності, про аспекти, на яких ця ідентичність може сьогодні формуватися й аналізуватися у складі соціокультурної.

У країнах ЄС питання європейської ідентичності як транснаціональної орієнтації розглядають поряд з проблемами національної ідентичності в умовах глобалізації, культурної гібридизації, мультикультуралізму [6]. З одного боку, простежується зростання варіативності та фрагментованості індивідуальної і колективної ідентичності, з іншого, – інтенсивне відтворення в публічному та повсякденному просторах національних символів, а водночас і упереджень та стереотипів стосовно інших націй [6].

Д.Якобс та Р.Мейер розглядають три стратегії формування європейської ідентичності. Перша схожа на те, як будувалися національні ідентичності. Тобто, через історичні міфи про спільне християнське коріння, починаючи з Римської імперії і гуманістичних традицій Відродження. Ідеологія Європи як демократичного і модерного проекту, а також певні ритуали (Євровибори) та євросимволізм (прапор, гімн, паспорт) були використані, щоб підкреслити спільну культурну ідентичність. По-друге, було впроваджено наднаціональні системи права, які гарантували мешканцям Європи не тільки основні, але і специфічні права. І нарешті, було впроваджено нову форму європейського громадянства – „громадянин союзу”, яка підтверджувала право на вільне пересування по території держав-членів, право звертатися до Європарламенту та до європейського омбудсмена [11].

М.Кананен сприймає європейську ідентичність як надбудову над національною ідентичністю,

виділяючи три її найпоширеніші конструкції: комбінація національної ідентичності на емоційному рівні з акцентуванням на політичних завданнях ЄС; поєднання національної ідентичності з європейськими культурними та політичними цінностями; мультикультуралізм та повага до різниць як центральний елемент. У функціональному контексті, зазначає автор, європейська ідентичність повинна поєднувати всі три аспекти: емоційний рівень, повагу до різниць та спільне політичне бачення [14, с.434].

Для повноцінного розвитку соціокультурної ідентичності ми повинні притримуватись певного балансу між національною, транснаціональною і етнічною виділених нами типів ідентичності й їх взаємодії у межах однієї спільноти. Європейська ідентичність не може бути протиставлена національній ідентичності, вони повинні бути сумісними. Вищезазначене налаштовує на сприйняття громадянського імперативу полікультурної освіти, який підпорядкований актуальним інтересам суспільного розвитку, виходить зі стратегії збереження культурного різноманіття. Виховання європейської громадянськості не виключає, а, навпаки, підсилює завдання виховання громадянина-патріота України, про що й наголошено в „Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні” (2011) [3].

Людина, яка усвідомлює себе громадянином України, готова самовіддано розбудовувати її як демократичну, правову, соціальну державу і забезпечувати національну безпеку, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві. Через постійне „спілкування-дію” людина стає суб'єктом культурно-історичного і освітнього простору, намагаючись усвідомити себе як представника певного етносу, громадянина країни, Європи, світу. Звідси, сформулюємо провідну мету полікультурної освіти – сходження від особистісно-етнічного до загальнолюдського усвідомлення цінностей, формування на цьому ґрунті планетарного мислення.

В якості методологічного орієнтиру освіти на всіх її рівнях виступає полікультурна парадигма, підґрунтям якої є філософські ідеї: про важливість збереження унікальності кожної культури, необхідність обміну культурними надбаннями народів, про благо людини як вищий критерій моральності; положення: культурної антропології про безліч культур; гуманістичної психології про потребу людини в самоактуалізації; культурно-історичної психології про провідну роль соціокультурного оточення у формуванні і розвитку особистості, взаємозв'язок культури і моралі особистості, культури і освіти; діалогова концепція спілкування представників різних культур; концепції сприйняття ідентичності в соціальній, міжетнічній взаємодії (С.Аверінцев, Г.Балл, М.Бахтін, В.Біблер, Т.Богатирьова, І.Василенко, Є.Іванов, Ю.Лотман, А.Маслоу, Д.Роджерс, Е.Тейлор) [5].

Формування соціокультурної свідомості відбувається шляхом опанування людиною знань у таких площинах: 1. Пліуралізм культур: істота культури; різноманітність і особливе різних культур; співвідношення культур; динаміка культури (культурні зміни, сходження культур). 2. Комунікація і культурні бар'єри: культура і різноманітність форм сприйняття; основна мова і невербальна комунікація. 3. Людина в поліетнічному, полікультурному просторі; культурно-демографічні характеристики поліетнічного простору світу, Європи, країни, регіону. 4. Психосоціальна ідентифікація і міжкультурні зв'язки. 5. Поліфонізм іноземних мов і культур.

З огляду на вищезазначене виправданим буде визначити етнічний, громадянський і глобальний рівні полікультурної освіти. На етнічному рівні відбувається прилучення до культури свого етносу і знайомство з етнокультурою інших народів, формування толерантного ставлення до інших людей, освоєння культури міжнаціонального спілкування. Другий рівень характеризується розвитком громадянської позиції, патріотичних почуттів, усвідомлення людиною громадянином країни, Європи, світу зі сформованою політичною, правовою, економічною культурою. Глобальний рівень заснований на усвідомленні системи знань про права і свободи людини, спрямованих на формування позитивного досвіду спільного співіснування у полікультурному суспільстві.

Наявність полікультурної, інтеркультурної (міжкультурної) компетенції як кінцевого результату полікультурної освіти передбачає засвоєння значного обсягу позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаєморозуміння з представниками інших культур [5]. У процесі полікультурної освіти людина стає носієм певних соціо-культурних цінностей: особистісних цінностей людини, яка перебуває в постійному діалозі із собою, іншими людьми, національною культурою, культурами країн, мова яких вивчається; цінностей культури спілкування державною, рідною, іноземною мовами; цінностей культури особистості (правової, педагогічної, психологічної, екологічної, економічної, естетичної). Таким чином, ідентичність розуміється як складний феномен, багатопланова соціально-психічна реальність, що включає різні рівні свідомості людини, індивідуальні й колективні, онтогенетичні і соціогенетичні основи. Ідентичність забезпечує самототожність особистості й людського життя. Вона є чинником стабілізації й гармонізації індивіда. В сучасному світі ідентичність стає призмою, через яку розглядаються, оцінюються і вивчаються важливі аспекти буття, включаючи проблеми нації і національного самовизначення. Соціокультурну ідентичність варто розглядати як процес „вживляння” особистості в пласти етнічної і національної культури, а через них – входження

людини в соціальне середовище, яке має ознаки полікультурного і поліетнічного.

Висновки з описаного дослідження і перспективи подальших розвідок... Соціокультурна ідентичність – це найвищий рівень особистісної самоідентифікації, тобто такого психологічного процесу, за допомогою якого певний суб'єкт набуває та присвоює певні якості, атрибути іншого суб'єкта або об'єкта і перетворює себе цілком або частково за їхнім взірцем. При цьому людина починає сприймати себе унікальною, когерентною, цілісною у часі та просторі [4]. Соціокультурна ідентичність є виразом самореалізації людини у міжкультурному просторі, яка усвідомлює власну причетність до певної соціокультурної, європейської, етнічної спільноти, здатна вести діалог культур, застосовуючи при цьому різні стратегії поведінки, долаючи міжкультурні непорозуміння, конфліктні ситуації, стереотипи в стосунках з представниками різних етносів, демонструючи при цьому толерантну поведінку. Інтереси соціального і культурного розвитку, потреби модернізації та цілі формування ідентичності передбачають створення змістовно цілісної системи полікультурної освіти. У полікультурно компетентній людині (intercultural competence) відбувається соціокультурна ідентифікація, поліфонію дефініцій якої (етно, національна, європейська тощо) детермінують цільові настанови і зміст полікультурної освіти. Інше цікаве запитання полягає у тому, наскільки перспективною є для української школи орієнтація на загальноєвропейські цінності та роль європейського вчителя у їх формуванні. Проте цей аспект лежить вже поза рамками зазначеної в статті тематики і стане предметом подальших розвідок.

Список використаних джерел та літератури:

1. Головка В. В. Ідентичність як метафора / В. В. Головка // Український історичний журнал. – 2002. – № 3. – С. 23–34.
2. Межуев В. М. Размышления о культуре и культурологии (культурология в контексте современного гуманитарного знания) / В. М. Межуев [Электронный ресурс] // Культурологический журнал. – 2010. – №2. – Режим доступа : <http://cr-journal.ru/2010/2/mejuev.htm>.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [авт. : В. П. Андрущенко, І. Д. Бех та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя]. – К. : Пед. думка, 2011 – С. 62–64.
4. Психоаналитические термины и понятия: Словарь / под. ред. Б. Э. Мура и Б. Д. Файна / пер. с англ. – М., 2000. – С. 304.
5. Соколова І. Розвиток вищої освіти в Україні: полікультурний аспект / Ірина Соколова // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2011. – С. 277–282.
6. Сорока Ю. Г. Проблематика ідентичностей у сучасній європейській соціології (за матеріалами 8-ї конференції Європейської соціологічної асоціації) / Ю. Г. Сорока // Вісник Львів. ун-ту. Сер. соціол. – 2008. – Вип. 2. – С. 138–148.
7. Сорос Дж. О глобализации / Дж. Сорос – М. : Эксмо, 2004. – 224 с.
8. Хотинец В. Ю. Этническое самосознание / В. Ю. Хотинец. – СПб. : Алтейя, 2000. – 240 с.
9. Шаров А. В. Взаимодействие культур и проблема идентичности / А. В. Шаров // Общечеловеческое и национальное в философии : II Международ. науч.-практич. конф. КРСУ (27-28 мая 2004 г.): Материалы выст. / под общ. ред. И. И. Ивановой. – Бишкек, 2004. – С. 171–176.
10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон ; пер. с англ. – М. : Флинта, 2006. (Серия: Библиотека зарубежной психологии). – 342 с.
11. Якобс Д. Європейська ідентичність: факти і вимисли / Якобс Дірк, Роберт Мейер [Електронний ресурс] // DIALOG.UA 2008. – Режим доступу : http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=205.
12. Implementation of „Education & Training 2010” Work programme. Working group „Improving education of teachers and trainers”. Progress report. – Brussels : European Commission, 2003. – 55 p.
13. Implementation of „Education and Training 2010” work Programme. Working group A „Improving the education of teachers and trainers”. Progress report. – Brussels : European Commission. Directorate-General for Education and Culture, September 2004. – 74 p.
14. The 8th European Sociological Association Conference Conflict, Citizenship and Civil Society”, 3rd – 6th September 2007. Abstract Book. – Glasgow : Glasgow Caledonian University, University of Strathclyde, 2007. – 552 p.

Аннотация

И.В.Соколова

Формирование социокультурной идентичности в поликультурном образовании

В статье проанализированы проблемные контексты исследования структуры социокультурной идентичности для целостностного восприятия данного феномена. Проанализированы национальный, европейский и этнический типы идентичности. Доказано, что социокультурная идентичность является выражением самореализации человека в межкультурном пространстве, который осознает свою причастность к определенной социокультурной, европейской, этнической общности. Исследована специфика процесса социокультурной идентичности в поликультурном образовании. Теоретически обоснованы содержание и уровни поликультурного образования (этнический, гражданский и глобальный).

Ключевые слова: *идентичность, социокультурная идентичность, поликультурное образование, европейский учитель.*

Summary
I.V.Sokolova

Formation of Socio-Cultural Identity in Multicultural Education

This article highlights the problem contexts of socio-cultural identity structure researching. The peculiarities of national, European and ethnic types of identity are analyzed. Socio-cultural identity is proved to be an expression of human's self-realization in intercultural space that realizes its own involvement into a socio-cultural, European, ethnic community. The specific process of creating socio-cultural identity in multicultural education is analyzed. Theoretical principles, content and levels of multicultural education (ethnic, civic and global) are determined.

Key words: identity, social and cultural identity, multicultural education, a European teacher.

Дата надходження статті: „29” березня 2012 р.

УДК 37.091.12:37.011.3-051

С.І.СТРІЛЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Інноваційне мислення як необхідна складова при формуванні майбутнього професіонала

У статті зазначено, що сьогодні спостерігаються значні зміни в організації освіти, виборі змісту, форм і методів навчання. Інноваційна діяльність та інші креативні процеси обумовили посилену увагу до інноваційного мислення, властивого тільки творчій свідомості. Зроблено спробу розібратися, навіщо потрібно формувати інноваційне мислення студента. Висунуто припущення, що воно необхідне для будь-якого фахівця, оскільки допоможе знаходити нові, оригінальні вирішення професійних завдань.

Ключові слова: інноваційна діяльність, стандартизації освіти, інноваційне мислення, креативне мислення, новий стандарт мислення.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Структура індивідуальних інтересів, що відповідає сучасним вимогам розвитку національної економіки, повинна формуватися під впливом інноваційної суспільної культури. Мета подібного впливу – сприяти побудові балансу професійних і економічних інтересів з переважанням перших, що націлюють індивіда на самореалізацію в інноваційній діяльності. У реальній практиці, у тому числі в інноваційній діяльності, ефективність прийняття рішень і якість їх реалізації залежать від того, що в розумовій діяльності називається стандарт мислення. Саме ним зумовлюється сам факт виникнення інноваційних ідей і здатності їх сприйняття. Зазначимо, що існуючий масовий стандарт мислення явно не достатній як для народження нових ідей, так і для їх сприйняття. Саме ця особливість є основною перешкодою до всього, що пов'язане з інноваційними процесами. І ця ж перешкода формулює першочергове завдання, яке необхідно вирішити з високою ефективністю: розробити новий стандарт мислення і створити умови для його впровадження в масову свідомість, що повинно стати головним для педагогічних кадрів вищої школи. В архітектурі індивідуального мислення виділяються два основних компоненти – інтереси і стереотипи. Що стосується впливу інноваційної освіти на індивідуальне мислення, то воно повинно формувати систему стійких образів мислення („генеруючих” стереотипів), які є основою для виникнення і відтворення гнучких, креативних форм мислення, на чому наголошують науковці [2]. Прикладами таких стереотипів будуть наступні: можливо вирішити яке завгодно завдання. На вирішення „неможливого” завдання просто потрібно більше часу. Знання основних принципів легко компенсує незнання деяких фактів. Найважливіше не кількість, а якість знання тощо. Формування нового індивідуального мислення, з одного боку, буде сприяти здійсненню успішної інноваційної діяльності суб'єктів, забезпечуючи тим самим ефект на макрорівні, з іншого – сприяти відтворенню і збагаченню ціннісно-нормативної основи інноваційної суспільної культури.

Актуальність дослідження обумовлена зміною вимог до підготовки педагогічних кадрів, викликаних як принциповою перебудовою соціально-економічних відносин у країні, так і проведеною реформою в освіті. Випускник вишу повинен мати професійну підготовку, що забезпечує його здатність успішно вирішувати виникаючі завдання в швидко змінюваному середовищі на основі інноваційних підходів, глибокого розуміння методології творчості, цілеспрямованого використання законів економіки, з урахуванням отриманих педагогічних навичок.

Підготовка такого фахівця передбачає розробку психолого-педагогічних методик із формування у нього системного мислення, розвитку його вихідного творчого потенціалу, формування у нього